

LLADRES I RODERS. Els Forats de Pepurro (Culla, Castelló)

Josep Lluís Viciano Agramunt
Espeleo Club Castelló

En qualsevol treball on s'utilitzen materials de diverses procedències, la crítica de fonts és ineludible. Cal analitzar i sospesar-ho tot, i intentar traure la veritat, si és possible, o pots caure en una visió inexacta del fet. Dos exemples, d'extrem a extrem: Si fem cas del que conserva la tradició popular, el Sereno era un malfactor, un roder que tenia atemorida tota la comarca. Pareix com si es tractara d'un home sol i així es contava la seua mort en un dia d'avinguda de la rambla de la Viuda. Però documentació d'època el presenta com a capitost carlista; la seua mort, la vesprada del 2 de maig de 1844, fou precedida per la destrucció i dispersió de la seua partida de 16 homes, pel poble alçat en sometent i ajudat pels soldats del destacament d'Atzeneta i nacionals de Costur i Lluçena (MESEGUER, 1988). La seua mort sí que fou a la rambla, però en companyia d'Oren-

ga, un dels guerrillers de la partida, ablaurats a pedrades abans d'ofegar-se en les aigües turbulentes de la barrancada.

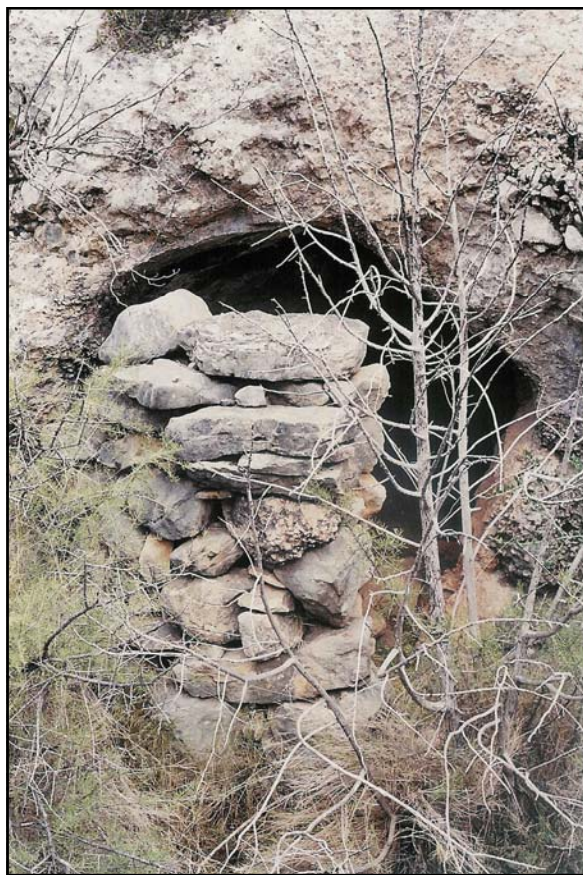
Passem a l'altre cas. Ací, si seguim la documentació publicada sobre la mort de dos maquis el dia 25 de maig de 1950 al mas de Fabra de Dalt, a Lluçena, es diu que fou per les forces encarregades de la seua repressió. Eren Josep Linares Beltran "València" i Julio Martín Buj "Lucas", el primer cap de batalló al sector 17 i el segon responsable polític del 23; després els dos del 23, però temporalment del 17 en aquell moment (ROMEU ALFARO, 1987; ITARTE, 2003; SÁNCHEZ CERVELLÓ, 2003). Ara, al contrari que en el cas anterior, la tradició popular contradia el que diuen els papers i parlen de la seua mort pels masovers de la contrada, a trets d'escopeta.

En els dos exemples precedents tenim guerrillers, maquis i roders, que junt amb lladres de camp i camí i bandolers, són activitats emparentades, moltes vegades solapades unes amb altres, sense tindre clara la solució de continuïtat.

Sobre aquesta mena de gents, mentre el bandoler forma part d'un bàndol, actua en quadrilla o partida, el mateix que el guerriller, lladre i roder tenen una activitat individual, sobretot el darrer. És l'home sol, més d'acord amb la idiosincràsia ibèrica, lluny del gregarisme d'altres gents.

Sobre els lladres de camí, hi ha cavitats a punts estratègics com són la dels Lladres, propera a les costes d'Orpesa, on per raons òbvies s'alentia el tràfec i això afavoria l'assalt; el mateix que la cova dels Malandrins, sobre les costes de la Pobla; és possible que també la dels Lladres, que domina el camí de Sorita a Torre d'Arques. La llista amb aquest topònim és llarga, per ser cavitats que el poble les considerava refugi o amagatall de gents dedicades al robatori:

Forat del Lladre, a Benafigos; cova dels Lladres, a Castelló; cova dels Lladres, a les Coves de Vinromà; Cueva del Ladrón, a Espadilla; cova dels Lladres, a Fredes; cova del Lladre, a Lluçena; Cueva de los Lladres, a

Forats de Pepurro. Boca occidental.

Olocau del Rei; Cueva de los Ladrones, a la Pobra d'Arenós; forat del Lladre, a la Todoella; etc.

Passem ara als roders. Com he dit abans aquests no tenen res a vore amb el bandolerisme i quasi sempre, quan te conten alguna cosa sobre ells, parlen de l'home solitari, sols acompanyat pel seu trabuc. D'ells hem senti històries més d'una vegada. Una dels meus inicis excursionistes, de la qual sent no tindre més dades, parlava d'un roder de l'Alt Palància que caçava perdius al vol amb bala i després les feia arribar, com un present, a l'alcalde i al secretari del poble, com un advertiment del bon ull i punteria que tenia, puix ells eren més grans que una perdiu i no volaven ...

La guerra del Francés i les guerres civils del XIX van deixar un rastre de roders, gent inadaptada al moment socio-econòmic que va seguir una vida de marginat amb ajuda del trabuc, el company de la guerrilla. La toponímia espeleològica ha conservat el seu record, des del genèric roder, rodero (Cueva Roder, a Begís; Cueva del Roder, a Xèrica; etc.) a cavitats que porten el malnom d'algun d'ells (Camao, Floro, Pepurro, etc.).

Per les terres de la Serra d'en Galzeran i les immediates de Culla, les Coves de Vinromà i la Serratella, encara es recorda Josep Gil "El Pepurro", nascut sobre 1830, i les seues activitats (BERNAT, 1986). D'ell es diu que vivia del que li donaven als masos, com una almoïna afavorida per la por que provocava el seu trabuc. Li atribuïen 6 morts. De tots era sabut que quan no voltava pel món el seu refugi eren els forats de Pepurro, en la vorera esquerra del barranc del Passet, una coveta menuda amb dues boques molt properes, però ningú gosava acostarse, ni les forces encarregades de perseguir-lo.

La cavitat s'obre en conglomerat compacte, en una riscla d'uns 3 metres, sobre un meandre del barranc i sobre poc més d'un metre sobre el llit d'aquest. L'envolta una vegetació d'ullastres, llentiscles, arçots, càdecs, cepells, etc. Com he dit abans, els Forats són dues boques d'una mateixa cavitat, separades per 3'60 metres; l'oriental té 1'70 d'alt per 2'20 d'ample, mentre l'altra té 1'45 per -'90. Les dues protegides per tanques de pedra en sec, fetes en la guerra de 1936/39, però entre les visites de 2003 i 2005 ha caigut part de la de la dreta. Les dues galeries, de 6'80 metres una i 6'90 l'altra, convergeixen i donen una planta en angle. El sòl és de terra i pedruscall.

Pareix que un altre refugi era la coveta del Pepurro, pels Noguerets, segons dades replegades a la Torre dels Dominges. La cavitat, una galerieta erosiva ascendent, no té més de 10 metres, però passaria desapercebuda entre la vegetació i des d'ella es domina l'extensa vessant.

El Pepurro tenia amics en alguns masos. A la Serratella es diu que era ben acollit al mas del Ros dels Ferros. I a Culla que tenia bones amistats al mas de Paulo però, astut i desconfiat, fins quan l'afaitaven en aquest mas mantenia el trabuc entre les cames, sempre alerta i disposat a usar-lo. Això el va mantindre actiu per molts anys fins que, ja vell, acabaren amb ell pareix que a les Coves de Vinromà.

Tot lliga amb les activitats d'un roder, però a la Serratella es conta que per acabar amb ell se li va parar un parany, a ell i a la seua gent, però sempre desconfiat aconseguí fugir, amb algun company. Camí de l'ermita de Sant Joan Nepomucé l'assenyalen el lloc on va morir "El Perdigano", l'últim de la partida. Llavors és possible que alguna vegada reuniria gent per a alguna activitat extraordinària, però quasi tot el que te conten és d'un home sol.

Bibliografia:

BERNAT I MARTÍ, J. S. (1986). *Problemática de un núcleo rural valenciano*. Diputació de Castelló.

ITARTE I VERICAT, F. (2003). "El maquis al sud de l'Ebre. Testimonis de la guerrilla rural contra el franquisme, memòria històrica viva". *Rails. Revista del Centre d'Estudis d'Ulldecona*, núm. 19.

MESEGUER FOLCH, V. (1988). "El carlisme en el Maestrazgo. La pacificació de la comarca en 1844". *Revista del Centro de Estudios del Maestrazgo*, núm. 24.

ROMEU ALFARO, F. (1987). *Más allá de la utopía. Perfil histórico de la Agrupación Guerrillera de Levante*. Edicions Alfons el Magnànim.

SÁNCHEZ CERVELLÓ, J. (ed.). (2003). *Maquis: el puño que golpeó al franquismo. La Agrupación Guerrillera de Levante y Aragón (AGLA)*. 2ª edició. Flor del Viento Ediciones. Barcelona.